

Jeřábek, Dušan

Koncepce národní literatury u H.G. Schauera

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1987, vol. 36, iss. D34, pp. [17]-24

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107844>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DUŠAN JERÁBEK

KONCEPCE NÁRODNÍ LITERATURY U H. G. SCHAUERA

Nová literární a vědecká generace, která pod vedením realistů vstupovala v osmdesátých letech minulého století do veřejného života, podrobovala revizi základní principy naší tehdejší národní politiky, morálky i většiny tradovaných hodnot. Bylo přirozené, že největší část veřejného mínění se obrátila ostře proti této skupině mladých vzdělavců, kteří si rychle vysloužili přívlastko nenárodních, protivlasteneckých elementů v národní společnosti. Situace byla již hodně napjatá, když roku 1886 vyšlo první číslo nové revue skupiny realistů Čas s úvodním článkem Huberta Gordona Schauera Naše dvě otázky. Sotva- který časopisecký článek v dějinách české publicistiky pobouřil naši veřejnost tak silně jako tato stať Schauerova.

Co bylo jejím obsahem, stačí snad jen letmo připomenout. Schauer postavil do nového světla základní otázky naší existence a národní kultury. Uvažoval o tom, má-li český národ ve vývoji lidstva jasný a reálný cíl a je-li v jeho silách tohoto cíle vůbec dosáhnout. Schauer neodpovídá na tuto otázku zásadně negativně, ale přece jenom z jeho statí vyplývá skepticismus. Neboť k tomu, aby národ, zvláště malý, mohl zaujmout pevné a samostatné místo mezi velkými a kulturně vyspělými evropskými národy, musí v sobě nést určité specifické hodnoty, musí přicházet s jistým posláním, s vědomím vnitřního smyslu své existence. Toto všechno vytváří teprve předpoklad skutečného národního vědomí, jehož základní oporou musí být mravní ideál a přesvědčení o pevnosti mravních hodnot v národní společnosti. Jenom z této půdy může podle Schauera vyrůstat národní kultura. Ale právě zde klade Schauer svůj vyzývavý otazník: Je český národ v tomto směru dost silný a má předpoklady k tomu, aby vytvořil osobité národní hodnoty? Nebo by snad bylo lépe nemařit národní síly na zachování pouhé národní existence a „přimknouti se k intenzívnímu a extenzívnímu duševnímu životu velikého národa a pro lidstvo i sebe více učiniti, nežli můžeme svými omezenými prostředky?“

Pro tyto názory a pochybnosti byl Schauer, jak známo, prohlášen za člověka bez národního cítění, bez vztahu k národnímu zápasu, za renegáta a hlasatele národního nihilismu.

Tato obvinění plynula ovšem především ze zraněné vlastenecké samolibosti

těch společenských vrstev a tříd, jež byly víceméně odpovědné za neúspěchy české národní politiky v nedávné minulosti a za neutěšenou situaci českého národa, který právě v osmdesátých letech byl znovu — vinou svých předáků — zatlačen do defenzívy a znovu musel plýtvat svou energií na obranu základních práv své národní existence. Tomu, kdo dovedl věcně posoudit tehdejší situaci českého národa, sotva mohly znít Schauerovy otázky provokativně. Vyplývaly nikoli z lhostejnosti, ale z úzkosti o budoucí osud národa. A konečkonců vyjádřily precizně a vyhraněnou formou základní pochybnosti celé Schauerovy generace o směru dosavadního politického i kulturního vývoje národní společnosti a o stabilitě jejích mravních náhledů a zásad. Není přitom podstatné, že po bouřlivé reakci na Schauerovu stať se redakce Času i Masaryk od autora Našich dvou otázek do jisté míry distancovali. To bylo diktováno především taktickými důvody. Nebylo výhodné odrazovat si ty vrstvy v národě, které byly potenciálními spojenci realistů, ale které snadno podléhaly nacionalistické propagandě staročechů i mladočechů. A tak Schauer zůstal nakonec se svými otázkami národu osamocen a skoro jakoby z národa vyobcován.

To však nic nemění na závažnosti problematiky, o kterou šlo Schauerovi. Jeho stať vycházela především z reálného poznání stavu naší národní společnosti a kultury. Během šedesátých až osmdesátých let došlo k rozchodu lidových mas i pokrokové inteligence s vedoucí měšťanskou třídou. Především české dělnictvo se rozešlo vnitřně i vnějškově s buržoazními stranami; přitom však ani sociální demokracie nedokázala naplnit český národní program novým mravním obsahem a odpovědět na otázku po smyslu české národní existence ve společnosti evropských národů. Jak by se tedy nejevila oprávněnost Schauerovy skepse v otázce budoucnosti národa a národní kultury?

Schauer si dobře uvědomoval, že tato budoucnost může být zajištěna jenom tehdy, jestliže národ najde nové duchovní a mravní impulsy sám v sobě, ve vlastním duchovním světě, v tom, co osobitého obsahuje tradice české národní kultury. Národ a jeho vzdělanost, jak vyplývá ze Schauerových myšlenek, se neudrží a nezachrání jen vůlí po zachování vlastní existence, jenom obranou svého práva na život. Budoucnost mezi ostatními národy a kulturami mu zaručí tvorba nových hodnot.

Právě tato nutnost, tento cíl a zároveň problém národní kultury vzbuzovaly největší Schauerovu pozornost a zájem. To se projevilo zejména ve studii napsané v témž roce jako Naše dvě otázky, ale publikované teprve r. 1890 v Literárních listech s názvem O podmínkách i možnosti národní české literatury.¹ Její základní tón vyznívá snad ještě pochybovačněji, nežli tomu bylo v inkriminované stati z Času. Neboť Schauer shledává naše národní kořeny příliš mělké, než aby z nich mohla vyrůst specifická národní kultura. Tyto kořeny nelze prozatím najít v duchu české národní historie, neboť ta je dosud nedostatečně prozkoumána. Palackého Dějiny jsou jednak časově neúplné, jednak vyžadují nezbytné revize. (To byl ostatně názor celé tehdejší mladé vědecké generace, za níž jej vyslovil Jaroslav Goll.) A ani přítomnost neposkytuje podle Schauera české literatuře základnu bezpečnější. Schauer historicky dovodil, jak se působením obecné vzdělanosti během devatenáctého století stíraly individuální zvláštnosti a rysy jednotlivých evropských národů. Této

¹ Literární listy, 1890, knižně in: Schauer, H. G.: *Spisy*, Praha 1917.

nivelizaci podlehli jsme zvláště snadno pro chabost našich národních kořenů, Aby tuto svoji tezi podepřel, podává Schauer poněkud schematický nárys vývoje naší obrozenské literatury, jíž vytýká především závislost na velkých vzorech cizích (Čelakovský, Mácha), jednak naprostou prý nevšimavost našich obrozenských spisovatelů vůči lidu; výjimkou je podle Schauera jen Božena Němcová. Schauer dovozuje, že česká inteligence je jako celek nenárodní „svou bytostí, svým celým způsobem života, svými názory a pudy.“ — A opět se Schauerovi vnučuje pochmurná otázka: existuje vůbec národní typus český? „Nejsme snad my Čechové celým průběhem dějinným k tomu určeni, abychom byli materiálem pro kulturu, abychom zprostředkovali mezi Západem a národně osobitým slovanským Východem?“ Cestu ke skutečné národní literatuře vidí pak Schauer ve výchově národa k společným ideálům, které jej povedou k uvědomění národní osobitosti a zároveň ke kontaktu se světovou kulturou, do níž se tím způsobem naše národní písemnictví zapojí.

Schauer byl přesvědčen, že dosavadní „vlastenecká“, „národní“ literatura nabyla v podstatě maloměšťáckého charakteru; neboť se inspirovala prostředím i duchem české buržoazie, respektive maloburžoazie. Ale odtud nemůže vyjít skutečně nová národní literatura, neboť toto prostředí je duchovně, myšlenkově, umělecky sterilní. Záchrana národnosti, českosti našeho umění leží podle Schauera nejen v odvratu od tohoto ducha maloměšťáctví, ale v kritickém vztahu k němu. Národní literatura nesmí být shovívavá ke slabostem národa, nesmí akceptovat nejrozšířenější, nejpobulárnější a také ovšem nejlenivější mentalitu národní společnosti a její konvenční představu národních ideálů. Národní literatura musí podrobovat kritické revizi celý dosavadní systém národních hodnot; její pozornost musí být proto zaměřena především k současnosti. Schauer se neztotožňoval s tím historizujícím pojetím národnosti v literatuře, které bylo běžné v kritické praxi jeho doby (toto pojetí proniká například zcela zřetelně v nedávných sporech kritiků Osvěty s lumírovci). Schauer vycházel především z předpokladu ústrojné souvislosti literatury se živým organismem národa, aniž přitom podcenil historický aspekt dané otázky: „Jenom ten, kdo z autopsie a z vlastní zkušenosti zná povahu a smýšlení svého lidu, a to z bezprostředního a živého styku s ním, dovede pochopit jednotlivé činy a aspirace svého národa, jakož i celý směr jeho vývoje průběhem dějin; a zase naopak lze si přítomnost v celku i jednotlivé její částo překvapující úkazy vysvětlit jen z pochodu dějinného.“

Bezprostřední, úzký kontakt s českými lidovými vrstvami podle Schauera miněni českým vzdělavcům jeho doby zřetelně chyběl. Inteligence, jak soudil, se lidu vzdalovala a nabývala tak víc a víc rázu kosmopolitního. Problémy a vzájemné spory této inteligence byly národu zcela vzdáleny a cizí, a proto se nemohly stát stimulem národní literatury; a jestliže přece, tedy jenom jako podnět k satíře.

Zde ovšem mířil Schauer na zcela konkrétní dobovou situaci — totiž na spory mezi staročechy a mladočechy, v nichž už dávno převážily zájmy stranické nad zájmy celonárodními a které tudíž probíhaly vlastně mimo oblast a okruh lidových vrstev.

Ale ani současný stav lidových vrstev jako nositele hlavních kulturních funkcí v národě si Schauer nijak neidealizoval. V jeho úvaze — v partii o charakteru a struktuře soudobé národní společnosti — čteme: „Zbývá nám po postupném vyloučení žvlů ostatních ještě jeden, třída nejčtetnějších, zá-

kladní a nejdůležitější: obyvatelstvo venkovské, podstatně rolnické. Je známo, že neustálé žít s přírodou činí člověka konzervativním a skutečně také ještě naše selská třída (k níž počítáme též obyvatelstvo předměstské a část dělnictva) nejvíce reflektuje to, v čem bychom hledali ryziho národního ducha.“ Avšak ani tyto venkovské vrstvy českého obyvatelstva nejsou podle Schauerova názoru schopny stát se inspirativním zdrojem našeho národního umění. Neboť specifické národní znaky naší venkovské společnosti valem mizejí. „Po prostonárodní poezii není již stopy, staré zvyky a obyčeje hynou rok od roku, den ze dne; moderní průmysl zásobuje všechny bezbarvými obleky, a rovněž nivelizuje vše naše osvěta. Veliké deníky i místní plátky, ochotnická divadla a čtenářské spolky, všechen ten složitý aparát, který má v lidu probuzovat národní uvědomění, pracuje o závod, aby setřel poslední zbytky národní osobitosti.“²

Přes toto všechno je však zřejmé, že potenciální zdroj národně inspirativní síly naší literatury Schauer hledal a také nacházel právě v těchto lidových, především venkovských vrstvách českého obyvatelstva. Proto si také podrobně všiml dosavadních literárních pokusů o zobrazení života českého venkova a podrobil je tvrdé kritice. Za „čestnou výjimku“ mezi našimi venkovskými romány pokládal *Babičku*; většina ostatních autorů vesnických románů a próz zaměřuje podle Schauera mylně národní charakter venkovské společnosti za folklór — postřeh, který snad neplatí o české próze devatenáctého století v té míře a v tom rozsahu, jak vyplývá z ostrého odsudku Schauerova, ale který je přesto do velké míry správný. „Některí naši spisovatelé“ — čteme u Schauera — „se domnívali, že nám podají skutečný vesnický román, seberou-li a vetkají-li do děje co nejvíce pověstí, zvyků a pověr atp.; přitom však zapomněli, že to jsou jen věci vnější, kterými se životní nerv a jádro národní povahy praníjak nedotýká, a celá ta věc je obdobná s historickým románem, v němž dominují z děje nevyplývající a jen mechanicky nakupené dějepisné podrobnosti.“³

Ale striktní odmítnutí skoro celé české tak zvané venkovské prózy jako by Schauera přece jenom nutilo k bližšímu vysvětlení, ba i k částečné korektuře vlastních názorů. V obsáhlé poznámce ke své stati *O podmínkách i možnosti národní české literatury* zabývá se několika představiteli naší venkovské prózy druhé poloviny devatenáctého století. S vysokým respektem se zmiňuje o kratších prózách Karolíny Světlé a o Nerudových *Trhanech* — ponechává však beze zmínky například vesnické povídky *Vítězslava*, *Hálka*, práce *Raisovy*, *Jiráskovy* aj. V době, kdy vznikala Schauerova stať (1886), nebyl vydán dosud ani úvodní svazek *Holečkových Našich*; je však zajímavé, že Schauer končí svůj exkurs do české venkovské prózy poznámkou: „Nemohli by si naši výpravní básníci všimnout našeho jihu, jihu to Čech, vyznačujícího se po mnohých stránkách ještě skutečným samostatným životem...?“⁴

Souhrn a výsledky Schauerových úvah o podmínkách a možnostech národní české literatury jsou jistě hodně skeptické. Ale přece to nejsou závěry defetistické. Schauer vidí a posuzuje celý problém nikoli staticky, ale vývojově, perspektivně. Národního umění, národní literatury dosáhneme tehdy, až na

² Schauer, H. G.: *Spisy*, s. 48—50.

³ L. c., s. 50—52.

⁴ L. c., s. 51—52.

sebe vezmeme jako národ podíl své odpovědnosti na proměně a budoucnosti současného světa. „Všechny poměry a mocnosti vrstevnické pracují o radikální přeměně všeho stávajícího, na zříceninách dosavadních útvarů zbuduje se nová organizace společenská. Boj proti duchu časovému byl by marným, hledme jej tedy dirigovati. Vytkněme si jisté ideály a vychovávejme národ k jejich realizování; ovšemže ideály ne úzkoprsé, nýbrž době přiměřené a v souhlasu se vši budoucností.“⁵ — Schauer, tento „hlasatel nihilismu“, byl tedy, jak vyplývá z těchto jeho myšlenek, uvědomělým zastáncem společenské aktivity literatury, jejího programového zapojení do zápasu o mravní i sociální přeměnu soudobého světa. Společnost vidí Schauer v ustavičném pohybu. Proto literatura může být proniknuta národním duchem jen tehdy, bude-li proniknuta vědomím návazností a souvislostí mezigeneračních a bude-li ovšem z tohoto vědomí čerpat nejpozitivnější podněty pro přítomnost i budoucnost. V Schauerově koncepci generační návaznosti a kontinuity literárního vývoje nacházíme tak v zárodku nejprohloubenější dobové pojetí otázek národní literatury, literární tradice a tradicionalismu; týmž směrem a v témž smyslu rozpracovával později tuto problematiku F. X. Šalda.⁶

Ze všeho, co bylo uvedeno, vyplývá, že Schauer přisuzoval literatuře pronikavý vliv ideový a že právě v ideové složce viděl rozhodující význam slovesného díla. Byla mu vzdálena představa literatury jako uzavřené oblasti, která žije jen svou vlastní podstatou a vyvíjí se toliko podle imanentní zákonitosti. Současně je však třeba zdůraznit, že Schauerův vztah k literatuře nebyl nikdy utilitaristický. Literatura v jeho pojetí nekonala službu, ale plnila myšlenkové, společenské a mravní poslání, jehož význam přesahoval cíle denních veřejně politických zápasů a snah. A tím ovšem zase byla dána a podmíněna Schauerova koncepce národní literatury: „Naše literatura musí pomáhat utvořit náš národ ve vyloženém smyslu; a jenom v povzneseném pojetí a důsledném provádění této úlohy může se dokonale rozvíti dle svých vnitřních požadavků, stane se národní českou literaturou.“⁷

Svoji koncepci literatury jako tvořivé síly v národní společnosti Schauer propracovával a postupně prohluboval během nemnoha let, jež uplynula mezi jeho vstupem do světa české kultury a jeho smrtí. Tak ve stati *Naše kritika*⁸ objasnil Schauer už názorně svoji představu národního umění, svoje pojetí pravdě národního uměleckého díla jako hodnoty především mravní. Takové dílo — a zejména slovesné — nesmí být podle Schauera jen individuálním, třeba formálně dokonalým výtvozem; nýbrž má být výrazem celku národní bytosti, má vyjadřovat estetické hodnoty národní společnosti, z níž vyrostlo, má být „rozmnžením duchového a mravního kapitálu jistého národa, jisté společnosti“. — Z toho pak ovšem vyplývá i úkol kritiky; ta má „určit souvislost díla s touto národní existencí, jeho místo v řadě mravních statků této společnosti. Kritika v poslední příčině překročuje hranice kritiky ryze literární, stává se kritikou filozofickou, politickou, národní a musí sama přispět k roz-

⁵ L. c., s. 53.

⁶ *Problém národnosti v umění*. Volné směry 1903, knižně in: Šalda, F. X.: *Boje o zítřek*, Praha 1905. — Šalda, F. X.: *O smyslu literárních dějin českých*, in: Šaldův zápisník, 8, 1935—1936.

⁷ Schauer, H. G.: *Sptisy*, s. 54.

⁸ *Česká revue* 1889, knižně in: Schauer, H. G.: *Sptisy*, s. 359—359.

množení mravního kapitálu v národě, musí k součtu dosavadních statků duchových sama ještě přičinití statek nový.“

Otázku vztahu literatury k národní společnosti položil si Schauer znovu ve stati *Literatura a národní život*.⁹ Tato úvaha je — podobně jako už stař Naše kritika — dokladem Schauerova úsilí o překonání nebo aspoň o korekturu pesimistických názorů na možnosti a na budoucí rozvoj národní české literatury. Dá se říci, že o těchto možnostech Schauer už na začátku devadesátých let nepochyboval, neboť uvažoval zcela pozitivně o cestách a způsobech, jak tyto možnosti realizovat. Dospěl k poznání, že vědomí potřeby národní literatury je vlastně integrující silou celého našeho literárního, ba i národního vývoje v devatenáctém století, přičemž Havlíček a Neruda mu představovali nejvýraznější činitele národního programu v našem písemnictví; k oběma se Schauer hlásí se sympatiemi, ba s láskou. Problém národní literatury vyvstává v nové naléhavosti před generací Schauerovou, která je nositelkou „nejnovějšího hnutí konkrétně národního, realisticko-českého“. Schauer věří, že „myšlenka konkrétnosti a národnosti literární je vybojována a zaručena“, ale zamýšlí se nad dalším problémem: totiž nakolik se dostává literaturě podpory ze strany národní společnosti, natolik tato společnost je schopna a ochotna přijímat podněty plynoucí pro ni z literatury. Neboť vztah mezi literaturou a společností viděl Schauer dialekticky: nejde jenom o to, že písemnictví má být „ideálním odrazem“ národně společenské reality, ale současně je podle Schauera podstatně důležité, nakolik je společnost připravena akceptovat hledačské poslání literatury, pátrající bez ustání po nových drahách národního vývoje. Schauer zde narazil na otázku týkající se vztahu vedoucích představitelů a vrstev naší tehdejší společnosti k literatuře. Byl to vztah vlnavý, často až lhostejný, a to se ovšem neblaze projevovalo ve vedení našich národních záležitostí. „Výkonná moc národní“ odmítla etickou autoritu naší literatury a bránila tím sblížení a vzájemnému proniknutí literatury a společnosti; byl to jev příznačný právě pro ono dobové společenské stadium, kdy vládnoucí moc pocítovala úbytek svého mravního kreditu před národem, a proto projevovala nevraživost vůči těm, kdo jí tuto mravní odpovědnost připomínali.

Právě Schauer se stal nadlouho obětí této nevraživosti, a to především proto, že tak důsledně připomínal našim politickým reprezentantům a vedoucím politickým silám své doby jejich skutečné úkoly a jejich závazky k národní kultuře i k celému národnímu kolektivu. Schauera stihla perzekuce a národní exkomunikace. Nejen že byl ve své době pomlouván a obviňován z národního odpadlictví, ale ještě po mnoha letech se toto obvinění do značné míry vrátilo a opakovalo.¹⁰ A přece právě Schauer ve své době patrně nejpronikavěji

⁹ *Národní listy* 1891, knižně in: Schauer, H. G.: *Spisy*, s. 326—330.

¹⁰ Čapek, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha 1937, s. 97—98. Čapek traktuje Masarykův negativní a přezíravý soud o Našich dvou otázkách. Ale přezíravý názor na Schauera projevil i Čapek sám, a to už r. 1927 ve stati *Malí národové* (Čapek, K.: *Misto pro Jonathana*, Praha 1970). — A r. 1935 redaktor a vydavatel Času Jan Herben se ve své *Knize vzpomínek* od Schauera nejen distancuje, ale vůbec bagatelizuje jeho význam a představuje ho v podstatě jako všestranně neodpovědného člověka a renegáta. Myšlenkový význam Schauerových prací uniká Herbenovi takřka úplně. O objektivní a nezaujatý postoj k Schauerovi usiloval naopak Antonín Hartl ve své studii *H. G. Schauer* (Praha 1913), v níž brání Schauera proti výtce národní lhostejnosti

promyslíl a procítil problém a podstatu národní literatury a dal samému pojmu národní literatury nový, hlubší význam. O toto Schauerovo pojetí národní literatury a národní tvořivé kritiky opíral se později, jak už připomenuto, F. X. Šalda, cenící si Schauera¹¹ jako „nejčistšího a největšího talentu celé mladé generace“, v němž žily „všechny bolavé a nejisté otázky přítomnosti“. Pojetí kritiky jako „disciplíny morální“, národnosti jako „mravní substance“ — to byly podněty, jimiž Schauer vydatně přispěl k rozvoji českého kritického myšlení, impulsy, které došly právě v Šaldově díle zřetelného ohlasu.

DIE KONZEPTION DER NATIONALLITERATUR BEI H. G. SCHAUER

Hubert Gordon Schauer (1862—1892) war ein bedeutender Repräsentant der tschechischen Literaturkritik und Literaturgeschichte am Ende des vergangenen Jahrhunderts. Er gehörte zum Kreis der sog. Realisten und erweckte die Aufmerksamkeit der gesamten tschechischen Öffentlichkeit, als er im Jahre 1886 in der Zeitschrift „Čas“ [Die Zeit] den Artikel „Naše dvě otázky“ [Unsere zwei Fragen] veröffentlichte. Er brachte hier Zweifel über den Sinn der tschechischen nationalen Wiedergeburt, vor allem über ihr sprachliches Programm zum Ausdruck. Schauer wurde deshalb des Mangels an nationalem Bewußtsein beschuldigt. In einer Reihe seiner weiteren Artikel über die tschechische Literatur des 19. Jahrhunderts dachte er systematisch die Frage durch, worin das Wesen der Nationalliteratur überhaupt und der tschechischen im besonderen beruht. Von diesem Standpunkt aus ist die Studie „O podmínkách a možnosti národní české literatury“ [Über Bedingungen und Möglichkeit der tschechischen Nationalliteratur; Literární listy 1890] von Bedeutung. Nach Schauer erfuhr der nationale Charakter der tschechischen Literatur im 19. Jahrhundert durch die Einwirkung fremder literarischer Vorbilder eine Abschwächung. Eine Ausnahme war nur Božena Němcová; ihr Hauptwerk, den Roman „Babička“ [Die Großmutter], schätzte Schauer hoch ein. Den Weg zu einer wirklichen Nationalliteratur sah Schauer in der Erziehung der Nation zu gemeinsamen Idealen. Diese Ideale führen dann die Nation zum Bewußtsein der nationalen Eigenart. Die tschechischen Schriftsteller sollten ihre Aufmerksamkeit vor allem auf die Problematik der Gegenwart konzentrieren und engen Kontakt mit den Volksschichten unterhalten. In einer Reihe seiner weiteren Artikel und Studien betonte Schauer immer mehr und mehr die Forderung, daß die tschechische Literatur aktivst in das Leben der nationalen Gesellschaft im

a charakterizuje ho jako „hlasatele moderního, dnešního nacionalismu, uvědomělého a ukázněného, nacionalismu jako činitele kulturního“. Vysoce kladně oceňuje Schauera Zdeněk Nejedlý; vyzvedá jeho mimořádný rozhled po literatuře a filozofii i úzký vztah k sociální problematice, a pokládá jej proto za „vůdce a hlavu české moderny“. Podle Nejedlého „nebylo světovějšího, ode všech předsudků původu, země i místa od-poutanějšího mezi našimi mladými let osmdesátých. A nebylo smělejšího v hlásání a zastávání se moderních hesel a zásad v tehdy se rodící mladé generaci“. (Nejedlý, Z.: *Litomyšl. Tisíc let života českého města*. Litomyšl 1934, s. 212.) — Schauerovým dílem se dále zabývali Jaroslava Janáčková (*Realistická kritika*) a Vladimír Forst (*Literárně kritické působení H. G. Schauera*); obě tyto studie, otištěné ve sborníku *Z dějin české literární kritiky* (Praha 1965), zevrubně hodnotí Schauerův význam a jeho přínos pro vývoj českého kritického myšlení. Schauerovy podněty pro naši literární kritiku devadesátých let připomíná také Ludmila Lantová ve studii *Hledání hodnot* (Praha 1969).

¹¹ Šalda, F. X.: *Hubert Gordon Schauer*, in: *Juvenille*, Praha 1925. Soubor díla F. X. Šaldy 10, *Kritické projevy 1*, Praha 1949.

Sinne des sozialen Fortschritts eingreife. Er wollte, daß die Literatur die positiven Werte der nationalen Vergangenheit entfaltet und sich in den Kampf um eine moralische und soziale Veränderung der gegenwärtigen Welt eingliedert. Entscheidende Bedeutung legte er der ideologischen Komponente des literarischen Werkes bei. Gedankliche Originalität ist deswegen eine Bedingung der erfolgreichen Entfaltung der Nationalliteratur. Es ist jedoch notwendig, daß die Gesellschaft die bedeutende Rolle der Nationalliteratur annimmt und anerkennt sowie Bedingungen für ihre Entfaltung schafft. — H. G. Schauer durchdachte in seiner Zeit am tiefsten die Problematik der Nationalliteratur in den böhmischen Ländern. An seine Ideen knüpfte in den neunziger Jahren der hervorragende tschechische Kritiker F. X. Šalda an.